

سرائیکی گیت دا فنی تے تکنیکی جائزہ
TECHNICAL AND TECHNICAL REVIEW OF SARAIKI SONG

- **Talat Naqi**
Lecturer Saraiki Govt. Girls Graduate College Fazalpur
Email: talatnaqi4@gmail.com
- **Malik Ammar Yasir khakhi**
(Lecturer)Saraiki Area Study Centre B.Z.U Multan
Email: ammaryasirkhakhi1214@gmail.com
- **Ateeq Ul Rehman**
M. Phil Saraiki, Department of Saraki BZU Multan
Email: ateeq7653766@gmail.com

Abstract:

Whenever human thoughts or emotions were influenced by anything, the spontaneous words spoken by humans turned into songs. These songs, born from the human voice, gave rise to melody and rhythm. Songs became an essential part of human life and opened a new path of expression. The aspects of intense emotions that humans preserved within songs eventually became their themes. Thus, the song became a purely human genre, and every community in the world created songs in its own way. In the literature of all languages, songs can be found. Saraiki songs have been sung for centuries. Many of these songs either took the form of folk songs or gradually disappeared over time. In Saraiki literature, most songs are found as part of folk literature. When the publication of Saraiki literature began in the second decade of the twentieth century, Saraiki songs also started to appear both individually and in collected forms. Saraiki songs exist in various forms. The major themes of Saraiki songs include separation and reunion, regional identity, sorrow and longing, politics, and other cultural subjects. With their unique themes, linguistic richness, and expressive vocabulary, Saraiki songs have earned a distinct place in world literature.

Keywords:

Saraiki, Saraiki Literature, Saraiki Song, Saraiki Songwriting, Types of Saraiki Songs

تلخیص:

جہاں وی انسان، انسان دی سوچاں اتے جذبات کوں کہیں شے متاثر کیتا تا انسان بے ساختہ جیڑھے بول۔ ولے او گیت بنے۔ اے او گیت انسانی اواز بن جنہاں ساز اتے سُر کوں جنم ڈتا۔ گیت انسانی زندگی دا خاصا بن انسان کوں جیون دی ہک نویں دگ دکھائی۔ انسان گیت وچ اپنے شدت جذبات دا جیڑھا پہلور کھیا او گیت دے موضوع بن گئے۔ گیت خالصتاً انسانی صنف بن گیا اتے دنیا وچ آباد ہر انسان گیت آکھے۔ دنیا دی تمام زبانوں دے ادب وچ گیت ملدن۔ سرائیکی گیت صدیاں توں آکھے ویندے پئیں جیندے وچوں اکثریت گیت یا تاں لوک گیت دی شکل اختیار کر گئیں یا ول انہاں گیتاں اپنا وجود ہی وقت دے نال نال ختم کر ڈتے۔ سرائیکی ادب وچ گیتاں دی زیادہ تر تعداد لوک ادب دی شکل وچ ملدی ہے۔ ایہویں صدی عیسوی دے ڈوہجے عشرے وچ جہاں سرائیکی ادب دی اشاعت دا سلسلہ شروع تھیا تاں سرائیکی گیتاں دی اشاعت وی انفرادی اتے مجموعی سطح تے متعارف تھی۔ سرائیکی ادب وچ گیت مختلف شکلاں وچ ملدن۔ سرائیکی گیت دے بنیادی موضوعات وچ ہجر و فراق، مقامیت، سوز و گداز، سیاست اتے ڈوہجے و سبھی موضوعات ملدن۔ سرائیکی گیت اپنے منفرد موضوعات، زبان دانی اتے لفظیات دی بدولت عالمی ادب وچ اپنا نوکھلا مقام بنائے۔

کلیدی الفاظ: سرائیکی، سرائیکی ادب، سرائیکی گیت، سرائیکی گیت نگاری، سرائیکی گیت دی اقسام

سرائیکی گیت اپنی فصاحت، معنویت تے موضوعات دے حوالے نال انفرادیت دے حامل بن۔ سرائیکی گیت دے اہم موضوعات وچ حسن و عشق، ہجر و فراق، بے وفائی، سیاسی تے سماجی، غربت تے بدحالی، وطن پرستی، اظہار محبت، قول و قرار تے ڈوہجے معاشرتی مسائل شامل بن۔ سرائیکی گیت اپنی موسیقیت دی وجہ نال دنیا بھر وچ مقبول بن تے پسندوی کیتے ویندن۔

کہیں وی زبان دا ادب موضوعات توں زیادہ فنی حوالے نال اہم ہوندے۔ سرائیکی گیت دے فن تے تکنیک دا جائزہ گھدا و نچے تاں ادبی دنیا وچ ایندے مقام کوں متعین کرن وچ مدد ملسی۔ فنی حوالے نال سرائیکی گیت مندرجہ ذیل فنی محاسن دا حامل ہے۔

- ۱- بحر
- ۲- موسیقیت تے غنایت
- ۳- سلاست تے روانی
- ۴- ٹیپ
- ۵- تشبیہات تے استعارے

سرائیکی گیت دے فنی مقام کوں متعین کرن تے ایندی تکنیک دا جائزہ گھنن دی غرض نال مندرجہ بالا فنی محاسن دے تحت سرائیکی گیتاں دا مطالعہ کریندے ہیں۔

بحر:

گیت دا تعلق موسیقی نال پہلے تے الفاظ نال بعد وچ ہوندے۔ موسیقی بحر دی بدولت ہوندی ہے۔ اگر کہیں گیت وچ بحر موجود نہ ہووے تاں اوندے وچ کڈاں وی موسیقیت پیدا نی تھی سگدی۔ پہلے اوگیت اگر ڈٹھے وچن تاں انہاں وچ گیت نگار لمبی بحر کوں زیادہ استعمال کریندے ہن۔ لمبی بحر دے استعمال دے نال گیت وچ کئی فنی نقائص یا ول موسیقیت دے برباد تھی وچن دا مسئلہ درپیش آندا ہا۔ موجودہ دور دے کئی گیت نگار آج وی لمبی بحر وچ گیت لکھن۔ انہاں گیتاں دی روانی تے تسلسل نہ ہون دے برابر ہوندے تے موسیقار وی الفاظ دی ادائیگی دے دوران تذبذبدا شکار رہندے۔ سرائیکی ادب دے گیت نگار نیشان لاشاری وی لمبی بحر دے گیت لکھن تے انہاں گیتاں کوں معروف گلوکاراں دی آواز وچ ریکارڈ وی کیتا گئے۔ نیشان لاشاری دا لمبی بحر وچ لکھیا ہک گیت ملاحظہ فرمائو:

زندگی ساڈی گزر گئی ہے ڈھول دی تابعداری وچ
وت وی کہیں نہ بن دے رہ گئی ہاں چار دیواری وچ
پیار محبتاں اوکھے ملدن اکثر جگ تے دوکھے ملدن
کئی ون زندگیاں گال ڈیندے ہن ڈیکھو کاری دے وچ
مکدی گالھ مکیج نہیں آندی ساکوں دال کھنچ نی آندی

غربت ان بے حال کیتا ہے ساکوں بے روزگاری دے وچ (۱)

سرائیکی ادب وچ لمبی بحر لکھن آلے گیت نگاراں وچ ہک ناں منیرن بلوچ دا آندے۔ منیرن دے لکھے ہوئے گیت لمبی بحر وچ لکھے گئین۔ منیرن بلوچ دا ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

روواں تے کر لاواں بیٹھی گھن گھن تیڈا ناں
بلوچا کڈھ گنیں میڈا ہاں، کڈھ گنیں میڈا ہاں
کوئی نہیں سندا کوک ڈکھی دی نہ کوونڑج دھاں
بلوچا کڈھ گنیں میڈا ہاں، کڈھ گنیں میڈا ہاں
نر نر ڈیکھاں پاگلیں وانگوں کوں میکوں گل لیندے
سئیں ہوندیں تو سئیں نہیں بندا کون آدر ویندیندے
بحر دی تتی دھپ تے سٹ گنیں کہ ذلفیں دی چھاں بلوچا
بلوچا کڈھ گنیں میڈا ہاں، کڈھ گنیں میڈا ہاں (۲)

دور جدید وچ گیت کوں موسیقی دی بلدے ہوئے رجحان دے پیش چھوٹی بحر وچ لکھیا ویندا پئے۔ جدید دور دے گیت نگاراں چھوٹی بحر وچ زیادہ سہل تے معنی خیز الفاظ کوں استعمال کر تے انہاں دی استھائی دے نال نال درمیانی بنداں دی ادائیگی کوں وی آسان بنا ڈتے۔ موجودہ دور وچ لکھے گئے چھوٹی بحر دے گیت سہل ممتنع دی عمدہ مثال ہن۔ محمد سلیم فریدی دا گیت جیڑھا چھوٹی بحر دی عمدہ مثال ہے ملاحظہ فرمائو:

میڈی آجڑی جھوک وساویں ہا

میں کملی کونگل لانیوں ہا

گنیوں اینجھا ونج تے ول ناں ولیوں

ساڈی محفل اچ سانول ناں ولیوں

میں کلہی نال تا ایویں ہا

میں کملی کوں گل نال نانیوں ہا (۳)

چھوٹی بحر دے گیت موسیقی کوں زیادہ سوہنا بنا ڈیندن۔ این کیتے موجودہ دور وچ چھوٹی بحر دے گیت لکھن دا رواج زیادہ ہے۔ خالد جلالپوری سرائیکی زبان دا نامور گلوکار ہے۔ خالد دے گیت اپنی چھوٹی بحر تے منفرد موسیقیت دی وجہ نال مقبولیت دے حامل ہن۔ خالد جلالپوری دے گیت کم تے سہل الفاظ دے مصرعیاں تے مشتمل ہن۔ اوندے گیت دے کجھ بول ملاحظہ کرو:

آخاب اچ ڈس جبریل میڈے

رب یار دے بارے کیا لکھدے

جیڑھا روندنا ڈیکھ نہ سہندا ہا

نہ ہاں توں دلبر لہندا ہا
جیرھا ہنجوں روز پوجھیندا ہا
غم خوا دے بارے کیا لکھدے
جیڑھا موں تے موں رکھ سدا ہا
لب چوسے ہا موں چمدا ہا
اوہو میکوں جان توں پیارا ہا
من ٹھار دے بارے کیا لکھدے (۴)

سرائیکی گیت نگاری وچ چھوٹی بحر دے گیت لکھن آلیے گیت نگاراں وچ ہک سُنجاپو ناں عبدالاحد حسن گورمانی دا آندے۔ عبدالاحد حسن گورمانی سہل الفاظ دے گیت لکھن دی وجہ نال منفرد مقام دا حامل گیت نگار ہے۔ عبدالاحد حسن گورمانی دا چھوٹی بحر دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

در در دے دھکڑے جھلوائے نی
چھوڑ کے ساکوں لوک ہنسانے نی
وعدہ پیار دا تئیں ہا کیتا
زہر دا گھٹ ہا میں چا پیتا
کیڑھی خبر ہئی تو بد نیتا
میڈے دل تے تیر وسائے نی
کیا کم کیتا تیڈے تیراں
دل تھیا میڈا لیر کتیراں
جاری تھیاں ہن آکھ توں نیراں
نال اسادے ویر چا پائے نی (۵)

گیت دا بنیادی عنصر اوندی موسیقیت ہندی ہے تے ایں موسیقیت کیتے بحر دا ہون ضروری ہے۔ بحر الفاظ دے تسلسل دے نال پیدا تھیندے تے گیت دے لوازمات وچ وی بحر دا ہون گیت دے مستند ہون دی دلیل ہے۔
موسیقیت غنایت:

موسیقیت گیت کیتے لازم تے ضروری عنصر ہے۔ موسیقیت دے بغیر گیت وچ تاثیر ممکن کائنی بلکہ گیت موسیقیت دے بغیر ممکن وی کائنی۔ موسیقیت دے بغیر نہ تے کشش پیدا تھی سگدی ہے تے نہ ہی جاذبیت پیدا تھی سگدی ہے۔ گیت نگار گیت کون لکھدیں ہوئیں موسیقیت کون حد نظر رکھدے تے گیت وچ موسیقیت پیدا کرن دی کوشش وی کریندے۔ گیت نگار کون الفاظ ترتیب ڈیندیں ہوئیں تے الفاظ دا انتخاب کریندیں ہوئیں ایں امر دا خیال کریندے جو کوئی مصرعہ، ترکیب یا لفظ ایہو جیہاں استعمال نہ تھیوے جیندے نال غنایت دا کوئی پہلو متاثر تھیوے۔ گیت نگار گیت لکھدیں ہوئیں بحر، سُر، نال تے موسیقی دے تمام لوازمات کون مد نظر رکھن وی کوئی آسان امر نی بلکہ ایں کم کیتے ڈھیر سارے تجربے تے محنت دے نال موسیقی دے علم نال آشنائی وی ضروری ہے۔ سرائیکی زبان دے گیت نگاراں اپنے گیتاں وچ موسیقیت کون پیدا کرن دی غرض نال جیڑھے فن دا مظاہرہ کیتے او کہیں فنی محنت تے تجربے دے بغیر ممکن وی کائنی۔ سرائیکی گیت وچ موسیقیت دی موجودگی سرائیکی گیت نگاراں دی فنی مہارت دا ہی ثبوت ہے۔ سرائیکی ادب وچ کئی گیت نگار ایہو جنیں وی ملدن جیرھے اپنے گیتاں وچ موسیقیت پیدا نی کر سگے۔

سرائیکی زبان و ادب دے نامور شاعر تے گیت نگاراں عزیز شاہد دے گیت اپنی موسیقیت، سلاست تے بحر دی وجہ نال بہوں زیادہ مقبولیت دے حامل تصور کیتے ویندن۔ عزیز شاہد دے گیتاں وچ موسیقی جولانی دے نال نال جذباتیت انہاں گیتاں کون سرائیکی دے باقی گیتاں کنوں ممتاز کریندی ہے۔ عزیز شاہد دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

آج خوشبو نچدی پئی اے
میڈے سانول مہندی لائی اے
میڈے سانول کون کیا لوڑھ اے
اونکوں رنگیں دی کیا تھوڑ اے
ونج مہندی پیریں پئی اے
میڈے سانول مہندی لائی
ہک کلیاں لوئی مہندی
ول مہک اوندے پیریں دی
رچ گئی اے دھم مچ گئی اے
میڈے سانول مہندی لائی اے (۶)

سرائیکی گیت نگاری وچ ہک سُنجاپو ناں غلام فرید جانی دا آندے۔ غلام فرید جانی دے لکھے ہوئے گیت مقبول عام ہن تے انہاں گیتاں وچ زبان عام فہم ہے تے انہاں گیتاں کوں نامور گلوکاراں مختلف اوقات وچ گایا وی ہے۔ فنی حوالے نال غلام فرید جانی دے گیت موسیقیت، تسلسل، بحر تے سلاست دی وجہ نال ادب وچ منفرد مقام دے حامل ہن۔ غلام فرید جانی دے ہک گیت دا بول ملاحظہ فرمائو:

میکوں چولا گھنا ڈے جانی
ہن گھن تے سیوا ڈے جانی
ہووے چولا میڈا پھلدار وے
گل ہووے پھلاں دا بار وے
مونڈھے پان کڈھا ڈے جانی
میکوں چولا گھنا ڈے جانی
ہووے چولا سب توں اعلیٰ وے
ڈوجھا ہووے رنگ دا کالا وے
کر دیر نہ آڈے جانی(4)

سرائیکی گیت نگاری دا ہک سُنجاپو ناں صادق تھہیم دا آندے۔ صادق تھہیم دے گیت نہ صرف عوامی سطح تے مقبول ہن تے انہاں گیتاں کوں معروف گلوکاراں گائے بلکہ اے گیت فنی لوازم نال وی بھرپور ہن۔ ایندے گیتاں وچ بھرپور موسیقیت، غنایت، سلاست، جذباتیت تے بحر موجود ہے۔ صادق تھہیم دے ہک گیت دے کجھ بول بطور نمونہ ملاحظہ فرمائو:

ٹک پو ماہی نہ ونج پار
توں ہیں میڈے گل دا بار

ڈینہہ کوں تیڈی بادشاہ وے
رات کوں سک لڑپا وے
اینجھاں سنگ دل بن گئیں ماہی
اینکوں ترس نہ آوے
نہ ڈے سرتے اوکھے بار

ٹک پو ماہی نہ ونج یار

تو ہیں میڈے گل دا گہناں
تو ہیں پیار میڈا پیار پرانا
تو ہیں میڈے من دا مندر
تو ہیں من کوں بھانا
من گھن ماہی کر اعتبار

ٹک پو ماہی نہ ونج یار

سرائیکی گیت نگاری دی روایت دے فروغ وچ مرد گیت نگاراں دے نال نال کوائتین گیت نگاراں وی اپنا حصہ ملائے۔ سرائیکی ادب دی خواتین گیت نگاراں وچ ہک ناں بہار النساء بہار دا وی آندے۔ بہار النساء بہار سرائیکی گیت نگاری وچ مرد گیت نگاراں وچ یکساں مقبولیت دی حامل گیت نگار ہے۔ ایندے گیت نگار موضوعاتی تے فنی ڈوبیں حوالے نال اہم گیت تصور کیتے ونج سگدن۔ بہار النساء بہار دے گیت موسیقیت دی نمائندہ مثال ہن۔ انہاں دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

ہوا جھولنا ہے میڈا اڈھولنا
میڈا ڈھولنا ہے ہوا جھولنا

عجب ایندے گالہیں عجب ایندے سوچاں
اے پردیس ویندے کیویں اینکوں روکاں
کراں پئی زاری ایویں رولنا
ہوا جھولنا ہے میڈا ڈھولنا
میں ہا مہر دھرتی تے اسمان توں
سدا میڈے خوشیاں دا باراں توں

میں رُس دیساں جیکر تئیں بولنا
ہوا جھولنا ہے میڈا ڈھولنا
سلاست تے روانی:

گیت دے لوازمات وچ سلاست ہک اہم عنصر دی حیثیت رکھدی ہے۔ گیت دے فنی اوصاف وچ وی سلاست کون نمایاں تے کلیدی حیثیت حاصل ہے۔ سلاست ہی او واحد عنصر ہے جیڑھا گیت وچ ترنم، ردھم، مقبولیت یا غیر مقبولیت دا سبب ہے۔ اگر گیت وچ مشکل، پیچیدہ، دقیق تے ثقیل قسم دے الفاظ کون شامل کیتا ونجے تاں قاری تے سامع اکتاہٹ دا شکار تھی سگدے۔ نتیجتاً گیت دی ترویج تے ابلاغ دا سلسلہ رُک ویندے۔ پیچیدہ الفاظ دے ورتارے نال تصنع تے مشکل تراکیب گیت دی معنوی تفہیم وچ رکاوٹ دا سبب بندن۔ زیادہ بھاری الفاظ تے دقیق مصرعیں دی بدولت گیت دا فارسی تے شائق اکتاہٹ دا شکار تھیندے۔ سرائیکی گیت نگاراں دے گیتاں دا فنی لحاظ نال جائزہ گھدا ونجے تاں معلوم تھیندے جو سرائیکی ادب دے گیت نگاراں اپنے گیتاں وچ تسلسل تے سلاست دا بھرپور خیال رکھے۔ سرائیکی دے گیت اپنی سلاست دے باعث اعلیٰ فنی وصف دے حامل بن۔

سرائیکی گیت نگاری دا ہک مقبول گیت نگار اقبال قریشی اپنے سلیس گیتاں دی وجہ نال منفرد مقام دے حامل بن۔ اقبال قریشی دے گیت فنی محاسن دے حامل بن تے انہاں وچ بحر، موسیقیت، غنائیت، سلاست تے ٹیپ دی خصوصیات انہاں دے گیتاں کون باقی گیتاں کون ممتاز کریندی ہے۔ اقبال قریشی دے گیت دے کجھ بول وی ملاحظہ فرمائو:

پنے ویندے اُن ملتان
دھمی آساں ول آنوئے
نہ مونجھ تھی میڈی جان
دھمی آساں ول آنوئے
گل وچ کا ویس سجا کے
ہتھ وچ مندیریاں کنگئی پا کے
شاہ شمس دے بن مہمان
دھمی آساں ول آنوئے (۱۰)

ڈیرہ غازی خان دی معروف شاعرہ مصابره شاہین ڈیروی وی اپنے منفرد اسلوب دی بدولت گیت نگاری دی دنیا وچ مقبولیت دی حامل ہے۔ صابره شاہین اپنے گیتاں وچ آسان سہل تے سلیس الفاظ کون استعمال کیتے۔ صابره شاہین دے کیت مختلف گلوکاراں دی زبان تون نکل زبان در عام تھی چُکین۔ صابره شاہین دے گیت فنی حوالے نال وی منفرد حیثیت دے حامل بن۔ انہاں ہک گیت دے کجھ مصرعے ملاحظہ فرمائو:

ساوُن اگئے سانول آوے
دل دی بوٹی وی پھل چاوے

ساوی چُچ ساول چودھاروں
اساں کلہڑے چیکاں ماروں
سینگی پئی سکھ سیج سہاوے

ساوُن اگئے سانول آوے

جیں ڈینہ دا کندھ کر گئے جانی
سُنجا ویہڑہ گم سُم گانی
ہنج اکھیں دے وچ نا ماوے

ساوُن اگئے سانول آوے (۱۱)

ٹیپ:

گیت وچ بار بار اون اَلے مصرعہ کون ٹیپ دا مصرعہ آہن۔ گیت وچ ٹیپ دا مصرعہ گیت دے مختلف بندیاں کون آپس وچ جوڑیندے۔ گیت نگار گیت وچ ٹیپ دا مصرعہ اپن وی زیادہ استعمال کریندے جو او گیت وچ وحدت تاثر کون قائم رکھ سگے۔ سرائیکی گیت نگاری وچ ٹیپ دا مصرعہ اپنی سلاست تے باعث اہمیت دا حامل وچ مقبولیت دا درجہ رکھیندن۔ ہم آزا چوی دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

کاپی چاتم قلم چاتم سوچم تاں کجھ لکھاں
پیار بھرے ہر ہڈو چوں گئیں نکل وفا دیاں لکھاں
تے ہُن میں نئیں بچدا

تانگہ تیڈی وچ روندیں روندیں رہ گئی رت نہ رتی
چیتا چرخ کیتا ہنی اینجھا ظلم دا دھیڑ گھتے ای
تے ہن میں نئیں بچدا (۱۲)

سرائیکی گیت نگاری وچ ٹیپ دا مصرعہ زیادہ اہمیت دا حامل این وی ہے جو ایندے وچ اختصار موجود ہے۔ باقر شجاعبادی دے گیتاں وچ موجود ٹیپ دے مصرعے زبان زد عام ہن۔ باقر شجاعبادی دے گیتاں وچ موجود ٹیپ دے مصرعے گیت دی سُنجان دا سبب وی ہن۔ باقر شجاعبادی دے کجھ بول بطور نمونہ ملاحظہ فرمائو:

سر ساڈے سکھ دیاں چھائیں کائنی
تیڈے دل وچ ساڈیاں جھائیں کائنی

میں رواں زاروزار وے
ہن میکوں درد ہزار وے
گئی تئیں باجھوں ساڈا سنیں کائنی

شالا ہوونی سکھ دیاں چھلواں
ہن میڈیاں یار دعاواں

گئی تئیں باجھوں ساڈا سنیں کائنی (۱۳)

اعظم سیال اپنے منفرد اسلوب تے سہل الفاظ دے ورتارے دی وجہ نال مقبول شاعر دا درجہ رکھیندے۔ اعظم سیال دی شاعری تے کیت نگاری وچ جیڑھے الفاظ استعمال کیتن او صاف الفاظ ہن۔ اعظم سیال دے گیتاں وچ ٹیپ دے مصرعے اپنی سلاست دی وجہ نال اہمیت دے حامل ہن۔ اعظم سیال دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

جندری جیویں دلیر ڈھول
مفتا در در تے نہ رول

جُگ جُگ جیویں جیندا راہویں
تاریاں جتلا تھیندا راہویں
مکھن کھیر تون پیندا راہویں
تیڈے بہاندین مٹھڑے بول

جندری جیویں دلیر ڈھول

صورت تیڈی پل پل یاد اے
منگدا تئیں تون اے امداد اے
کر چا میڈی جھوک آباد اے
ڈیساں تئیں تون جندری گھول

جندری جیویں دلیر ڈھول (۱۴)
تشبیہات تے استعارات:

تشبیہ تون مراد کہیں دی چیز کون اوندے وصف دی بدولت کہیں ڈوجھی تے خوبصورت چیز دے مشابہ قرار ڈیون ہے۔

استعارہ دی تشبیہ دی قریب ترین اصطلاح ہے۔ استعارہ تون مراد کہیں وی چیز دے حسن یا اوندے وصف کون ودھاوون دی غرض نال کہیں ڈوجھی شئے سنوان قرار ڈیون دا عمل ہے۔ گیت اپنی شدت جذبات دی وجہ نال ڈوجھی شعری اصناف کنوں زیادہ انفرادیت دا حامل ہے۔ کیوں ج گیت دی تخلیق دی بنیاد جذبات تے ہے۔ این کیتے گیت نگار شدت جذبات وچ اپنے محبوب کون کہیں وی ڈوجھی چیز دے نال تشبیہ ڈے ڈیندے۔ سرائیکی گیت نگاری وچ گیت دے محاسن وچ تشبیہ تے استعارہ وی شامل ہن۔

اسلم دلیر دے گیتاں وچ استعاریتے تشبیہ دا استعمال ملدے۔ اوندے گیتاں دی اے خصوصیت ہے جو او ہکے بنددے مصرعیاں وچ بیک وقت تشبیہ تے ول استعارے کون تکرار دے نال بیان کریندے۔ اسلم دلیر دے گیتاں وچ اے وصف اونکوں باقی گیت نگاراں کنوں ممتاز کریندے۔ اسلم دلیر دے گیتاں دے کجھ بول بطور نمونہ ملاحظہ فرمائو:

تیڈا چہرہ پھل گلاب دا اے
جیویں نشہ یار شراب دا اے

میں بس بس کے پیا ڈیکھدا ہاں
جیویں ایہو کم ثواب دا اے

ہکو من چا میڈی چن ڈھولا
مینوں دل وچ یار وسایا کر

پیلا چولا یار نہ پایا کر (۱۵)

سرائیکی گیت نگاری دا مقبول شاعر شوکت بھٹی اپنے گیتاں وچ تشبیہات تے استعارے کثرت نال استعمال کریندے۔ شوکت بھٹی دے گیتاں وچ موجود استعارات تے تشبیہات روایتی تے مقامی ہن۔ ایہا وجہ ہے جو شوکت بھٹی دے گیتاں وچ تسلسل ہے تے بحر موجود ہے۔ شوکت بھٹی دا ہک گیت دے کجھ بول بطور نمونہ ملاحظہ فرمائو۔ ایں گیت وچ استعارے دا استعمال موجود ہے تے اے استعارہ روایتی ہے جیکوں ارشد بھٹی توں پہلے وی کئی لوکاں استعمال کیتے۔ شوکت بھٹی دے ہک گیت دے کجھ بول ملاحظہ فرمائو:

بانہ میڈی چھوڑ توں
ونگاں نہ ترور توں

کر نہ خوار چن
میکوں آزار چن
ہر ویلھے یار چن
اکھیاں نہ موڑ توں

بانہ میڈی چھوڑ توں

ونگاں نہ ترور توں (۱۶)

سرائیکی شاعری دا نامور ناں فدائے اطہر دا ناں ہے۔ فدائے اطہر دے گیتاں وچ تشبیہ تے استعارے دے بول اوندی شاعری کوں روایتی شعری موضوعات توں وکھرا کریندی ہے۔ فدائے اطہر دی تشبیہات تے استعارے اگرچہ جو مقامی روایتی ہن مگر ایندے وچ موجود تکنیک اینکوں سرائیکی گیت نگاری وچ سب توں مقبول بنا ڈیندی ہے۔ فدائے اطہر دے ہک گیت دے کجھ بول بطور حوالہ ملاحظہ فرمائو:

ہبکیا تھبکیا جیندا مکھڑا
بکھدا بکھدا چن دا ٹکڑا
جان وی چندوی اولے گھولے

جیندیاں پھل پھل وچ مسکاراں
جیندے چار چفیر بہاراں
آون کر تے لکھ لکھ ٹولے

جان وی چندوی اولے گھولے (۱۷)

سرائیکی گیت نگاری وچ ہک ناں کاشف چوہان دا وی آندے۔ کاشف چوہان اپنے لکھے ہوئے گیتاں دی بدولت بہوں زیادہ مقبولیت دا حامل ہے۔ کاشف چوہان دے گیت فنی تے موضوعاتی حوالے نال بہوں زیادہ اہمیت دے حامل ہن۔ ایندے گیتاں وچ استعارات تے تشبیہات دا ورتارا ملدے۔ کاشف چوہان دے ہک گیت دے کجھ اشعار بطور نمونہ ملاحظہ فرمائو:

تو رانجھا تے میں ہیر ڈھولا ول آہن
کر معاف تقصیر ڈھولا ول آہن

تیڈے باجھ نئیں میکوں چین سروں

میڈی ڈکھ وچ نیہدی رین سروں

میڈی رُس گئی ہے تقدیر ڈھولا ول آہن (۱۸)

سرائیکی گیت اپنے شروع توں گھن تے وقت موجود تک فنی ارتقاء دا جیڑھا سفر طے کیتے او تسلی بخش ہے۔ سرائیکی گیت دا اگر مجموعی جائزہ گھدا ونجے تاں ایندے وچ فنی لوازمات بحر، موسیقیت، غنائیت، سلاست تے جذباتیت دے عناصر شامل ہن۔

حوالہ جات

- ۱- ذیشان لاشاری، آسان، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۱۳ء، ص: ۴۹
- ۲- منیرن بلوچ، اکھریں دے پھل، جلالپور پیروالا، پیر قتال سرائیکی ادبی سنگت، ۲۰۰۲ء، ص: ۶۵
- ۳- سلیم فریدی، کنڈیں وچ گلاب، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۰۴ء، ص: ۵
- ۴- خالد جلالپوری، خوابش دے پھل، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۱۳ء، ص: ۱۹
- ۵- عبدالاحد حسن گورمانی، پھکی کھل، ڈیرہ غازی خان، چلتن پرنٹنگ پریس، ۱۹۹۸ء، ص: ۵۶
- ۶- عزیز شاہد، مشمولہ: سرائیکی سہرے، مرتبہ: زبیر دھریجہ، عامر دھریجہ، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۱۵ء، ص: ۱۶
- ۷- غلام فرید جانی، پہلو ہے، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۰۱ء، ص: ۲۴
- ۸- صادق تھہیم، چنی، ڈیرہ غازی خان، چلتن پریس، ۲۰۰۳ء، ص: ۶۶
- ۹- بہار النساء بہار، سبھے خواب میڈے، ملتان، جھوک پبلشرز، ۱۹۹۸ء، ص: ۲۱۸
- ۱۰- محمد اقبال قریشی، مٹھیاں سنگتان، ملتان، نیو اسلامی آرٹ پریس، ۱۹۹۴ء، ص: ۵۶
- ۱۱- صابرہ شاہین، خالی بک، ڈیرہ غازی خان، قسمانی آرٹ پریس، ۲۰۰۴ء، ص: ۱۱۶-۱۱۵
- ۱۲- ہمرائز اچوی، گھنٹ کھول، ملتان، جھوک پبلشرز، ۱۹۹۹ء، ص: ۷۶
- ۱۳- باقر شجاع آبادی، درد جدائی دے، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۰۸ء، ص: ۲۴
- ۱۴- اعظم سیال، تیکوں یاد آسان، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۰۸ء، ص: ۲۹
- ۱۵- اسلم دلبر، سونہ سُنجان، میانوالی، انجمن تخلیق ادب، ۱۹۹۰ء، ص: ۶۱
- ۱۶- شوکت بھٹی، حق دا بوکا، ملتان، دھریجہ پرنٹنگ پریس، ۱۹۹۹ء، ص: ۴۶
- ۱۷- فدائے اطہر، رمجھول، بہاولپور، فنکار اکیڈمی، ۱۹۷۸ء، ص: ۴۶
- ۱۸- کاشف چوبان، شیشہ، ڈیرہ غازی خان، فرید سرائیکی سنگت، ۱۹۹۳ء، ص: ۴۱